

Avtokarikatura Marka M. Rašice

Ob stotridesetletnici slikarjevega rojstva in petdesetletnici smrti

ALENKA ŽUPANČIČ

Po koncu študija na Umetnostni akademiji na Dunaju je hrvaški slikar Marko M. Rašica (1883, Dubrovnik – 1963, Koločep) leta 1907 prišel v Ljubljano.¹ Še v poznih letih se je je spominjal: »V njej sem preživel najlepša leta svojega življenja. Med slovenskimi kulturnimi delavci [...] sem našel veliko iskrenih prijateljev.«²

Slikar Rašica se je med bivanjem v Ljubljani večkrat mudil na Gorenjskem, o čemer pričajo tudi njegova dela. Ob Slovanskem časnikarskem kongresu septembra 1908 v veliki dvorani Mestnega doma v Ljubljani je poleg slovenskih slikarjev Maksima Gasparija, Pavla Klodiča, M. Koželja,³ Srečka Magoliča, Josipa Germa in Ivana Groharja razstavljal tudi Marko Rašica.⁴ Neznani poročevalec je zapisal, da je dvorano »vešča roka domačih umetnikov izpremenila v pravo galerijo slik«, o Rašičevih delih pa, da »ozadje tvori velika slika akademičnega slikarja Marka Rašice: fantazija mogočnega, v nebokipečega gorskega velikana«. Dodaja, da med deli tega slikarja vidimo tudi »dve večji in dve manjši sliki z "Bleda" in "Bohinjskega jezera"«. ⁵

Motive iz okolice Bleda – *Ulica v Begunjah* (risba), *Križev pot v Begunjah* (perorisba), *Cerkev v Lescah*, *V maju* (motiv iz Lesc) in *Pogled na Bled* (iz Lesc) – je Rašica razstavil med štiriinpetdesetimi svojimi deli v Ljubljani leta 1909.⁶ V

¹ Več o življenju in delu Rašice v Ljubljani v: Sanja ŽAJA VRBICA, Slikar Marko Rašica u Ljubljani na početku 20. stoljeća, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. XLVII, 2011, pp. 262–279.

² Rudimir Roter, Stari slikar na dubrovniškem otočku, *Slovenski poročevalec*, XX/33, 10. 2. 1959, p. [5].

³ Glede na Koželjev motiv *Savinjske planine* je verjetno razstavljal Maks in ne Matija Koželj.

⁴ ŽAJA VRBICA 2011, cit. n. 1, razstave ne omenja.

⁵ –o–, Razstava deželne zveze za tujski promet, *Slovenec. Političen list za slovenski narod*, XXXVI/209, 1908, p. 4.

⁶ II. umetniška razstava v paviljonu R. Jakopiča, *Hrv. um. društvo »Medulić«*, Ljubljana 1909 (letnica pripisana kasneje), pp. [7–8]. V katalogu so Rašičeve slike označene s številkami od 93 do 146, Ljubljana pa je navedena kot slikarjevo bivališče.

katalogu razstave niso navedene tehnike slikanja, razen za risbi iz Begunj. Mor-da je slika *V maju* (motiv iz Lesc) tista, ki jo je Sanja Žaja Vrbica objavila pod naslovom *Lesce*.⁷ Preostalih omenjenih slik ni niti v katalogu del niti v katalogu izgubljenih del, znanih le po reprodukcijah ali opisih,⁸ saj mnoga dela sedaj niso znana.⁹

Med izleti ob Blejskem jezeru je v vili na Mlinem slikar vsaj dvakrat obiskal družino Kessler. V še neobjavljeni avtobiografiji, ki jo je napisal na stara leta,¹⁰ je Rašica to družino omenil ob spominih na pesnika Otona Župančiča: »Župančiča sam več na Bledu upoznal kod jedne odlične obitelji, čiju kćerku je kasnije oženio.«¹¹

Omenjena družina so bile Marija Kessler (1860, Draškovec – 1939, Ljubljana), rojena Trenc, in njene štiri hčere. V Ljubljano so se leta 1906 priselile iz Novega mesta. Gostoljubna gospa je vabila k sebi, v Ljubljani in na Bledu, mnoge zanimive osebnosti. Na Bledu v vili pod Osojnico, zgrajeni leta 1907, so se domači in tuji obiskovalci vpisovali v spominsko knjigo (1907–1942).¹² Med njimi so bili umetniki, učitelji in planinci. V knjigi lahko preberemo verze pesnikov in nekaj notnih zapisov glasbenikov. V gostoljubno blejsko hišo so prihajali tudi slikarji Marko Rašica, Hinko Smrekar, slikarka Ivana Kobilca,¹³ Matej Sternen in Veno Pilon.¹⁴ Marko Rašica in Hinko Smrekar sta v spominsko knjigo narisala avtokarikaturi, Smrekarjeva iz leta 1911 je bila že objavljena.¹⁵

Kje in kdaj so se Kesslerjeve seznanile z mladim, petindvajsetletnim Markom Rašico? Slikar je leta 1907 stanoval na Rinski cesti 7 v Ljubljani, kjer je tudi

⁷ ŽAJA VRBICA 2011, cit. n. 1, p. 270.

⁸ Sanja ŽAJA VRBICA, *Marko Rašica*, Zagreb 2011 (doktorska disertacija, Univerza v Zagrebu, tip-kopis), pp. 238–373.

⁹ ŽAJA VRBICA 2011, cit. n. 1, p. 271.

¹⁰ ŽAJA VRBICA 2011, cit. n. 1, p. 262.

¹¹ ŽAJA VRBICA 2011, cit. n. 1, p. 268.

¹² NUK, Katalog rokopisov, Ms 5/85, Zapuščina Otona Župančiča, mapa IX. Razno, Kesslerjeva vpisna knjiga. Izraz *Kesslerjeva vpisna knjiga* v dokumentaciji NUK-a je zgrešen. Mahnič jo je bil že pred katalogiziranjem v NUK-u imenoval *spominska knjiga* v: Joža MAHNIČ, Cankar, Župančič, Kesslerjeve in Bled, *Planinski vestnik*, LXXVI/7, 1976, p. 326.

¹³ Kasneje je Kobilca v olju portretirala Mici Čop, roj. Kessler (leta 1922/1923, hrani Narodna galerija) in Ani Župančič, roj. Kessler (leta 1917, hranijo Muzej in galerije mesta Ljubljane).

¹⁴ Slednja omenja: MAHNIČ 1976, cit. n. 12, p. 330. Pilon je leta 1919 v akvarelu naslikal portret Vere Albreht, roj. Kessler (hrani Alenka Župančič).

¹⁵ MAHNIČ 1976, cit. n. 12, p. 329.

1. Marko M. Rašica, Avtokarikatura / Self-caricature, Bled, 22. 7. 1908, svinčnik / pencil. Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica

prodajal slike¹⁶, Kesslerjeve pa na Rimski cesti 12. Poleti 1908 so se preselile na sosednjo Bleiweisovo cesto 4.¹⁷ Lahko sklepamo, da so slikarja Kesslerjeve spoznale in povabile že leta 1907 ali pa ga je z družino seznanil kak umetnik, morda Ivan Cankar. Za Cankarja, čigar nesojena ljubezen je bila najstarejša hči Mici, vemo, da je h Kesslerjevim pripeljal mnoge umetnike, med njimi Vladimirja Levstika, Cvetka Golarja, Otona Župančiča, Hinka Smrekarja, Franca Bernekerja, Riharda Jakopiča, Matijo Jamo.¹⁸ »V tej družbi smo mnogo govorili o literaturi, čitali in recitali,« se je spominjala najstarejša hči Mici.¹⁹

V spominsko knjigo Marije Kessler je slikar Marko Rašica narisal avtokarikaturo, doslej nepoznano širši javnosti. Narisal je celotno figuro. Na glavi v levem profilu, pokriti s širokokrajnim klobukom in z ruto izpod ovratnika, je poudaril prehod čela v nos ter obliko nosu. V levici drži Rašica slikarsko paleto s čopiči, desnice ni narisal. Oblečen je v daljši suknjič z nakazanim žepom in v progaste hlače, obut v ogromne čevlje. Le-tem je posvetil posebno pozornost; narisal je sloja podplata, šiv, predel z vezalkami in kapico ob prstih. S pretrgano črto obzorja in z dvema stiliziranimi cveticama je nakazal travnik, na katerem slika. Pod celostransko risbo s svinčnikom pokončnega formata (20,7 cm x 34,2 cm) je slikar napisal kraj in datum nastanka risbe: *Bled 22/VII. 08*. Podpisal se je z *MarkoMRašica*, brez presledkov med imenom, začetnico drugega imena in primkom (sl. 1).²⁰

Karikature Marka Rašice še niso bile evidentirane in popisane.²¹ Do sedaj avtokarikatura z Bleda še ni bila objavljena. O njej je literarni zgodovinar Joža Mahnič²² menil, da je Rašica najbrž narisal avtoportret. Očitno videza slikarja ni poznal, sicer bi bil o tem prepričan. Fotografijo Marka Rašice hrani NUK in kot vir navaja Zbirko upodobitev znanih Slovencev (!). Kako pa so Slovenci nekoč že posvojili umetnika Rašico, kot na primer v poročilu z že omenjenega časnikaškega

¹⁶ Ljubljanske novice, Krasne slike M. Rašice, *Slovenec. Političen list za slovenski narod*, 1907, XXXV/299, p. 7.

¹⁷ Mici KESSLER-ČOP, pismo Alojzu Kraigherju, 20. 5. 1954, hrani NUK, Zapuščina Alojza Kraigherja, Ms 1560, Mapa 33.

¹⁸ MAHNIČ 1976, cit. n. 12, p. 321.

¹⁹ KESSLER-ČOP 1954, cit. n. 17.

²⁰ Hrani Narodna in univerzitetna knjižnica, Katalog rokopisov, Ms 5/85, Zapuščina Otona Župančiča, mapa IX. Razno, Kesslerjeva vpisna knjiga.

²¹ ŽAJA VRBICA 2011, cit. n. 8, p. 182.

²² MAHNIČ 1976, cit. n. 12, p. 330.

kongresa²³, je slikar zapisal: »Čitao sam u tamošnjim (slovenskim) člancima da me nazivaju 'naš domači umjetnik'«. ²⁴ Da je bil Rašica priljubljen, kaže tudi napoved *Dalmatinske umetniške razstave* v Ljubljani leta 1909, na kateri da bodo Ljubljanci našli »tudi svojega ljubega, dobrega znanca gospoda Marka Rašico, [...] ki nam je tudi kot oseba mil in drag«. ²⁵

Iz pripombe Marka Rašice v avtobiografiji²⁶, da je na Bledu spoznal Otona Župančiča pred njegovo poroko, sklepamo, da je v vili pod Osojnico slikar družino Kessler obiskal vsaj še enkrat po letu 1908. To je bilo med letom 1911, ko je Župančič prvič obiskal Kesslerjeve na Bledu, in septembrom 1913, ko se je pesnik oženil z Ani Kessler. Časovno obdobje lahko še zožimo od leta 1911 do leta 1912, ko je Rašica zapustil Ljubljano.²⁷

Na Bledu so se morda tkala nova poznanstva ali obnovila prejšnja. V času Rašičevega obiska sta od srede avgusta do začetka septembra 1908 v vili prebivala zakonca Ada ter politik in pisatelj Etbin Kristan. Dlje časa je dopustovala tudi gospa von Koerber z Dunaja. Dva dneva pred slikarjem se je v knjigo vpisal katehet, planinski in humoristični pisatelj Janko Mlakar, dan po Rašičevi avtokarikaturi pa zasledimo podpis slikarke Ivane Kobilce. Istega dne, 23. julija 1908, je Ivan Cankar v spominsko knjigo napisal pesem o romarju. Med drugo svetovno vojno je bil list s pesmijo, ki je neposredno sledil Rašičevi risbi, iztrgan. K sreči je bila pesem že objavljena pod naslovom *V album*.²⁸

Utrinek z obiska slikarja Marka M. Rašice pri družini Marije Kessler na Bledu leta 1908 in objava njegove javnosti še nepoznane avtokarikature sta le droben prispevek k mozaiku slikarjevega življenja.

²³ –o– 1908, cit. n. 5, p. 4.

²⁴ ŽAJA VRBICA 2011, cit. n. 1, p. 268.

²⁵ Dalmatinska umetniška razstava v Ljubljani, *Slovenec. Političen list za slovenski narod*, 1909, XXXVII/240, p. 1.

²⁶ ŽAJA VRBICA 2011, cit. n. 1, p. 268.

²⁷ ŽAJA VRBICA 2011, cit. n. 1, p. 268.

²⁸ Ivan CANKAR, V album (rodbine Kesslerjeve na Bledu), *Cankarjev zbornik* (ed. Joža Glonar), Ljubljana 1921, p. 117 in p. 178.

Self-caricature by Marko M. Rašica

SUMMARY

The Croatian painter Marko M. Rašica lived in Ljubljana between 1907 and 1912. It was in Ljubljana that he probably met the family he mentions in his unpublished autobiography. The family were Marija Kessler and her four daughters, whom the painter visited in Bled at least twice. On 22 July 1908, Marko Rašica drew a self-caricature in the Kesslers' Bled book of remembrance. This self-caricature is now published for the first time.

Translated by Maja Lovrenov